

บทที่สอง
ระเบียบวิธีการวิจัย

จากแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ผู้เขียนได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย เลือกประเด็นบางประการเพื่อวิจัย และดำเนินการตามระเบียบวิธีการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้ มุ่งศึกษาการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชนบท โดยกำหนดกรอบการวิเคราะห์และแนวคิดสำคัญในการศึกษา ดังนี้

1.1 การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึงกระบวนการซึ่งประชาชนเข้าเกี่ยวข้องกับขั้นตอนต่าง ๆ ของกิจกรรมของส่วนรวมซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาชนบท โดยในการเข้าเกี่ยวข้องนี้ ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามและเสียสละทรัพยากรบางอย่าง (ความคิดเห็น วัตถุ แรงกาย เวลา) ลงไป

จากขอบเขตการมีส่วนร่วมนี้ ผู้เขียนสนใจเฉพาะการมีส่วนร่วมซึ่งผู้ร่วมได้เสียสละบางสิ่งบางอย่างลงไป ดังนั้น จึงไม่ครอบคลุมกรณีที่ประชาชนได้รับประโยชน์จากกิจกรรมการพัฒนาโดยมิได้ใช้ความพยายามใด ๆ

การมีส่วนร่วมเช่นว่านี้ อาจเป็นไปโดยความเกรงใจ หรือโดยถูกบังคับก็ได้

1.2 การพัฒนาชนบท หมายถึง กระบวนการใด ๆ ก็ตามที่กระทำโดยตั้งใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชาวชนบทส่วนใหญ่

จากนิยามข้างต้น การมีส่วนร่วมของประชาชนที่ศึกษาในงานวิจัยนี้จึงจำกัดเฉพาะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมซึ่งมุ่งพัฒนาชนบท และไม่ครอบคลุมกิจกรรมทางสังคม

ทางการเมืองหรือ เศรษฐกิจที่มีได้มีวัตถุประสงค์ในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่
ในชนบท

1.3 ประเภทกิจกรรมการพัฒนาซึ่งประชาชนเข้าร่วม กิจกรรมการพัฒนาชนบท
ซึ่งประชาชนเข้าร่วมตั้งแต่ศึกษาในงานวิจัยนี้ แบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ

ก) การพัฒนาทางกายภาพ เป็นกิจกรรมซึ่งประชาชนเข้าร่วมพัฒนาสภาพ
แวดล้อมทางกายภาพในชุมชนชนบทระดับหมู่บ้าน เช่น โครงสร้างพื้นฐาน สิ่งก่อสร้างหรือ
สภาพธรรมชาติในพื้นที่หมู่บ้าน

ข) การพัฒนาทางเศรษฐกิจและยกระดับรายได้ เป็นกิจกรรมซึ่งมุ่งยก
ระดับรายได้แก่ครอบครัว กิจกรรมทางเศรษฐกิจนี้มักเกี่ยวข้องกับผลผลิตการเกษตร เช่น
การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร ธนาคารควาย ฯลฯ

ค) การพัฒนาทางสังคม เป็นกิจกรรมซึ่งมุ่งให้เกิดความสัมพันธ์อันดีใน
ชุมชน ทำให้สัมพันธภาพของสมาชิกในสังคมดีขึ้น เกิดความสุขแก่ส่วนรวม หรือมีการ
สงเคราะห์สมาชิกในชุมชน เช่น การส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน พัฒนาเยาวชน ป้องกัน
ยาเสพติด

ง) การพัฒนาทางการเกษตร เป็นกิจกรรมซึ่งประชาชนเข้าร่วมปรับปรุง
วิธีการทางการเกษตรเพื่อเพิ่มความสามารถในการผลิต หรือลดปัญหาที่รบกวนการผลิต
ทางการเกษตร

จ) การพัฒนาทางการเมืองและความมั่นคง เป็นกิจกรรมซึ่งส่งเสริม
สำนึก หน้าที่ และความรับผิดชอบของประชาชนในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย
หรือในการรักษาความมั่นคงปลอดภัยแก่ชุมชน เช่น โครงการรักษาความสงบภายในหมู่บ้าน
โครงการให้ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย

กิจกรรมการพัฒนา 5 ประเภทนี้ ผู้เขียนกำหนดไว้กว้าง ๆ โดยคาดว่า
จะเป็นกิจกรรมซึ่งน่าจะเกิดขึ้นในพื้นที่วิจัย

1.4 ลักษณะกิจกรรมการมีส่วนร่วม นอกเหนือจากขอบเขตกิจกรรมการมีส่วน
ร่วมตามประเภทดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนยังกำหนดลักษณะกิจกรรมการมีส่วนร่วมไว้อีก 2

ลักษณะคร่าว ๆ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้ช่วยวิจัย คือ

ก) ในการเข้าร่วมนั้น ก็ประชาชนเข้าร่วมจำนวนมากพอสมควร (ประมาณร้อยละ 10 ของประชากรในหมู่บ้าน หรืออย่างน้อย 20 คน หากเป็นโครงการย่อยที่จำกัดเฉพาะกลุ่ม เช่น กลุ่มแม่บ้าน) ตัวเลขประมาณการนี้กำหนดไว้พอเป็นแนวทาง มิได้เคร่งครัดตายตัวนัก ทั้งนี้เพียงเพื่อป้องกันมิให้ผู้ช่วยวิจัยศึกษากิจกรรมทุกชนิดซึ่งอาจมีผู้เข้าร่วมเพียงจำนวนน้อยโดยจำกัดเฉพาะ เครื่องญาติหรือมิตรสนิทและมีวัตถุประสงค์เพื่อคนกลุ่มน้อย มิได้มีผลกระทบถึงคนส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน

ข) กิจกรรมที่เลือกศึกษา เป็นกิจกรรมที่มีความต่อเนื่องมิใช่เสร็จสิ้นเป็นคราว ๆ ไปและผ่านพ้นไปแล้ว หรือ หากเป็นกิจกรรมที่เสร็จสิ้นในคราวเดียว ต้องเป็นกิจกรรมซึ่งกำลังดำเนินอยู่ในหมู่บ้านขณะทำการวิจัย ที่กำหนดไว้เช่นนี้ก็เพื่อหลีกเลี่ยงการศึกษากิจกรรมในอดีตซึ่งคิดว่ามีจำนวนมากและเสร็จสิ้นไปแล้ว แต่พยายามให้ความสนใจกิจกรรมซึ่งดำเนินอยู่ สามารถสังเกตได้

1.5 ระดับการเข้าร่วม ควรเข้าร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนาอาจเป็นไปได้หลายระดับสุดแล้วแต่ความสนใจหรือบทบาทความรับผิดชอบของผู้เข้าร่วม ระดับการเข้าร่วมนี้อาจพิจารณาจากความพยายามหรือการใช้ทรัพยากรส่วนตัว (ร่วมฟัง ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมบริจาคเงิน ร่วมเสียสละแรงกาย ร่วมให้วัสดุ ฯลฯ) หรือจากฐานะตำแหน่งในการร่วม (เช่น เข้าร่วมในฐานะสมาชิกธรรมดา ในฐานะผู้ริเริ่มก่อตั้ง ในฐานะกรรมการดำเนินการ ที่ปรึกษา หัวหน้าโครงการ เป็นต้น)

1.6 ผู้เข้าร่วม ผู้เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาซึ่งเน้นศึกษาในงานวิจัยนี้ ได้แก่ ประชาชนซึ่งมีภูมิลำเนาในหมู่บ้านในพื้นที่วิจัย โดยผู้เข้าร่วมอาจเป็นบุคคลผู้มีตำแหน่งทางการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หรือไม่มีตำแหน่งทางการก็ได้

2. ประเด็นในการวิจัย

คำถามสำคัญที่สุดที่ใช้เป็นจุดเน้นของการวิจัยนี้คือคำถามที่ว่า ทำไมประชาชนจึงเข้าร่วม หรือ ไม่เข้าร่วม ในกิจกรรมซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาภายในหมู่บ้านของตน ปัจจัยหรือเหตุผลที่ผลักดันให้ประชาชนเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมซึ่งผู้เขียนกำหนด

ขึ้นเป็นแนวทางก่อนการวิจัยภาคสนามแบ่งได้ 4 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

2.1 ปัจจัยภายในตัวบุคคล เป็นแรงผลักดันหรือแรงจูงใจที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลเอง โดยอาจเป็นความรู้สึก ความคิด ความคาดหวัง ความต้องการ ความสำนึกซึ่งมีส่วนทำให้บุคคลเข้าร่วมหรือไม่ร่วมกิจกรรมการพัฒนาในหมู่บ้าน ตัวอย่างเช่น ประชาชนเข้าร่วมโครงการเพราะเกรงใจที่ผู้นำชักชวน มีความรู้สึกต้องการเสียดุล ต้องการการยอมรับ เห็นประโยชน์ เป็นต้น

ผู้เขียนยอมรับว่าปัจจัยในตัวบุคคลเป็นเรื่องที่ค้นหาได้ยาก ซับซ้อนละเอียดอ่อน และอาจต้องใช้เครื่องมือที่พัฒนาเฉพาะเพื่อการนี้ เช่น เครื่องมือทดสอบทางจิตวิทยา แต่เนื่องจากข้อจำกัดในด้านเวลาและสภาวะในการศึกษาวิจัยภายในหมู่บ้านจึงเพียงใช้เครื่องมือคร่าว ๆ ในการเก็บข้อมูลปัจจัยภายในตัวบุคคล โดยใช้คำถามธรรมดาและใช้การสังเกตประกอบร่วมกับสถานการณ์แวดล้อมตามเหตุและผลที่ควรเป็น ข้อมูลในด้านนี้จึงมีลักษณะเป็นข้อมูลเบื้องต้นมากกว่าเป็นข้อมูลทดสอบทางจิตวิทยา

2.2 ปัจจัยสภาพแวดล้อม ได้แก่ แรงผลักดันจากสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง ซึ่งมีส่วนทำให้ประชาชนเข้าร่วมในการพัฒนาภายในหมู่บ้านของตน

ปัจจัยสภาพแวดล้อมแยกได้ดังนี้

ก) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ หรือที่มนุษย์สร้างขึ้นอันสามารถแตะต้องสัมผัสได้ เช่น ภาวะน้ำท่วม ฝนแล้ง ถนนหนทางไม่คิ ลักษณะขาดแคลนสาธารณูปการ สภาพแวดล้อมเหล่านี้อาจเป็นปัญหาต่อความไม่สะดวกสบายจนประชาชนต้องตัดสินใจดำเนินการบางอย่างเพื่อทำให้สภาพแวดล้อมดีขึ้น เกิดความสะดวกสบายขึ้นในการดำรงชีวิต เช่น ร่วมกันบำรุงรักษาหรือสร้างถนน สร้างเขื่อน ขุดบ่อน้ำ

ข) สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ ได้แก่ลักษณะการผลิต การจำหน่าย การประกอบอาชีพ เทคโนโลยีการผลิต อุปกรณ์ส่งเสริมการผลิต เช่น ภาวะการว่างงาน ความรู้ในการผลิต บทบาทของพ่อค้าคนกลาง ราคาสินค้า ภาวะหนี้สิน เป็นต้น

สภาพแวดล้อมเหล่านี้ อาจเป็นปัจจัยผลักดันให้ประชาชนในชนบทต้องดำเนินการร่วมกันเพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้น

ค) สภาพแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ ลักษณะวัฒนธรรม ประเพณี กระบวนการทางสังคม โครงสร้างทางสังคม (เช่น การแบ่งกลุ่ม แบ่งชั้นในสังคม) บทบาทของผู้นำในชุมชน สถานภาพทางสังคม ซึ่งอาจมีผลส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วม

ง) สภาพแวดล้อมทางการเมือง การปกครอง และความมั่นคงปลอดภัย ได้แก่ รูปแบบและลักษณะการเมืองการปกครอง บทบาทของข้าราชการ ปัญหาโจรผู้ร้าย ผู้ก่อการร้าย นโยบายและแนวปฏิบัติของรัฐบาลในการบริหารและการปกครอง เป็นต้น

2.3 ปัจจัยผลักดันจากบุคคลอื่น หมายถึง แรงผลักดันหรือแรงจูงใจซึ่งเกิดจากบุคคลอื่น

บุคคลอื่น (มิใช่ตัวผู้เข้าร่วมเอง) มีบทบาทในการเป็นผู้ริเริ่ม กระตุ้น ชักชวน อธิบาย และโน้มน้าวให้ประชาชนเข้าร่วมในการพัฒนาชนบท บุคคลอื่นที่ว่านี้อาจแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ บุคคลภายในหมู่บ้าน และ บุคคลภายนอกหมู่บ้าน

ก) บุคคลภายในหมู่บ้าน ได้แก่ ผู้นำทั้งที่เป็นทางการ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิประจำตำบล หมู่บ้าน) กึ่งทางการ (กรรมการวัด กรรมการศึกษา กรรมการหมู่บ้าน ฯลฯ) และไม่เป็นทางการ (พระสงฆ์ คหบดี ฯลฯ)

ข) บุคคลภายนอกหมู่บ้าน อาจจำแนกเป็น 2 กลุ่ม คือ ข้าราชการและเอกชน ข้าราชการซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชนบทของหมู่บ้านอาจเป็น ข้าราชการกระทรวงมหาดไทย (ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ปลัดอำเภอ พัฒนาการ ตำรวจ ฯลฯ) ซึ่งรับผิดชอบการปกครองและพัฒนาในเขตพื้นที่ของตน ทั้งนี้โดยปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล หน่วยงาน หรือผู้บังคับบัญชาระดับสูงขึ้นไป หรือโดยการริเริ่มส่วนตัวก็ได้ นอกจากนี้ยังมีข้าราชการสังกัดอื่น ได้แก่ ข้าราชการของกระทรวงศึกษาธิการ (ครูและอาจารย์ซึ่งสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมสามัญศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน ฯลฯ) ข้าราชการสังกัดกระทรวงสาธารณสุข (อนามัย แพทย์ ผดุงครรภ์ ฯลฯ) และข้าราชการสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (เกษตรจังหวัด เกษตร

อำเภอ เจ้าพนักงานสหกรณ์ นักวิชาการเกษตร พนักงานป่าไม้ ฯลฯ) รวมทั้งข้าราชการจากหน่วยงานอื่น ๆ ซึ่งอาจเข้ามีส่วนรับภาระในการพัฒนาชนบทด้วย เช่น ข้าราชการทบวงมหาวิทยาลัย เป็นต้น

นอกจากข้าราชการแล้ว บุคคลภายนอกหมู่บ้านยังรวมถึงเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานเอกชน เช่น สมาคม มูลนิธิ ชมรม กลุ่ม องค์กรระหว่างประเทศ องค์กรศาสนา ฯลฯ หน่วยงานเหล่านี้มีภารกิจในการช่วยพัฒนาชนบท เช่น องค์กรยูนิเซฟ องค์กรอนามัยโลก ชมรมต่าง ๆ ของนิสิตนักศึกษา องค์กรกองทุนเด็ก เป็นต้น

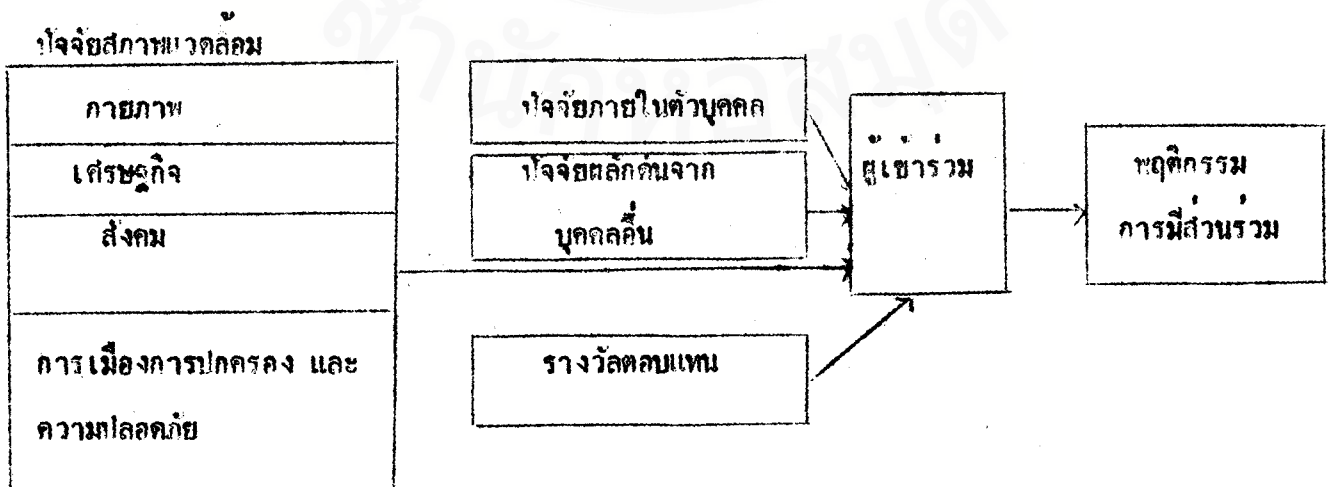
2.4 รางวัลตอบแทน ได้แก่แรงจูงใจในรูปเงิน วัตถุ ตำแหน่ง สิทธิประโยชน์ สิ่งมีค่าต่าง ๆ ซึ่งอาจมีผลชักจูงให้ประชาชนเข้าร่วมในการพัฒนาชนบท (กสช.) มีค่าจ้างตอบแทนแก่ผู้เข้าร่วมโครงการ เป็นต้น

3. กรอบการวิเคราะห์

ภายในขอบเขตเนื้อหาและประเด็นต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้น ผู้เขียนได้กำหนดกรอบการวิเคราะห์ดังแสดงเป็นแผนภูมิต่อไปนี้

ภาพที่ 2.1

ผังแสดงกรอบการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท

ภายในกรอบการวิเคราะห์ดังเสนอในภาพที่ 2.1 ผู้เขียนได้ตั้งประเด็นเพื่อศึกษา ดังต่อไปนี้

3.1 ลักษณะกิจกรรมการมีส่วนร่วม-ประเภท รูปแบบ จำนวนผู้ร่วม การริเริ่ม การดำเนินการ ระยะเวลา ลักษณะการร่วม ผู้นำกิจกรรม ผลตอบแทน ผลที่เกิดขึ้น ปัญหา ฯลฯ)

3.2 ผู้เข้าร่วม-ภูมิหลังทางเศรษฐกิจสังคม อาชีพ ความสนใจ แรงจูงใจ เหตุผลในการร่วม ความคาดหวังในกิจกรรม

3.3 สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม ภายภาพ การเมืองการปกครอง แลความปลอดภัย

3.4 ผู้ริเริ่มหรือผู้นำกิจกรรม

นอกเหนือจากการพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ข้างต้นแล้ว จะได้พยายามหาความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ระหว่างประเด็นต่าง ๆ (กลุ่มตัวแปร) ที่เสนอในกรอบวิเคราะห์ข้างต้น

4. วัตถุประสงค์ ข้อสมมติ และประโยชน์ในการวิจัย

การวิจัยนี้ โดยสาระสำคัญ ผู้เขียนใช้วิธีการเชิงคุณภาพเพื่อหาเหตุผลในการที่ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนา นอกจากนี้ การดำเนินการวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาข้อสรุปบางประการในการที่ประชาชนเข้าร่วมพัฒนา โดยมุ่งใช้ข้อสรุปดังกล่าวเพื่อส่งเสริมการศึกษาวิจัยที่ลึกซึ้งในโอกาสต่อไป ทั้งนี้เพราะการศึกษาประเด็นว่าด้วยสาเหตุของการมีส่วนร่วมในประเทศไทยยังมีอยู่น้อยหรือแทบไม่มีเลย จนไม่สามารถกำหนดข้อสมมติฐานเพื่อการพิสูจน์อย่างมีความหมายเพื่อใช้ทดสอบเชิงปริมาณได้ ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมีได้มีวัตถุประสงค์ที่จะเสนอแนะทฤษฎีหรือข้อสรุปทั่วไปด้วยเหตุผลทางวิชาการเป็นสำคัญ แต่มุ่งหาข้อสรุปเพื่อชี้แนะแนวทางวิจัยต่อไปตลอดจนให้ข้อเสนอแนะเพื่อประยุกต์ในทางปฏิบัติหรือเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย

เพื่อกำหนดขอบเขตการศึกษาและทิศทางในการวิจัยให้แน่ชัด จึงอาศัยกรอบการวิเคราะห์ดังที่กล่าวข้างต้น โดยมีข้อสมมติฐาน 2 ประการ คือ 1) การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนนั้นได้รับอิทธิพลหรือปัจจัยหลักคั้นจากภายในตัวบุคคล ปัจจัยสภาพแวดล้อม-

ล้อม ปัจจัยผลักดันจากบุคคลอื่น และรางวัลตอบแทน 2) ภาวะผู้นำมีบทบาทสำคัญยิ่งในการเข้าร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนา

ในการดำเนินการวิจัยภายในกรอบวัตถุประสงค์และข้อสมมติข้างต้น ผู้เขียนคาดว่าจะได้ประโยชน์บางประการ ดังนี้

- ก) ได้ข้อมูลสรุปเกี่ยวกับลักษณะกิจกรรมการพัฒนาซึ่งประชาชนมีส่วนร่วม
- ข) ได้ผลสรุปเกี่ยวกับภาวะผู้นำ บทบาทของผู้นำ และลักษณะของผู้นำในการชักชวนให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชนบท
- ค) ได้ผลสรุปเกี่ยวกับวิธีการต่าง ๆ ที่ผู้นำใช้ในการชักชวนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา
- ง) ได้ผลสรุปเกี่ยวกับเหตุผลจูงใจหรือปัจจัยผลักดันต่าง ๆ ที่ทำให้ประชาชนเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนา

ทั้งนี้ ข้อมูลหรือผลสรุปที่จะได้อยู่ภายในวงเขตจำกัดของพื้นที่วิจัยเท่านั้น ไม่อาจใช้อธิบายสภาพปรากฏการณ์การมีส่วนร่วมทั่วไปในทุกท้องที่ในประเทศไทย แต่อาจใช้เป็นตัวชี้หรือเป็นแนวทางปรับปรุงคัดแปลงเพื่อเปรียบเทียบทำความเข้าใจ หรือศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในส่วนอื่น ๆ ของประเทศ

5. เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนได้วิจัยเชิงสำรวจภาคสนาม โดยใช้เครื่องมือดังต่อไปนี้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

- ก) แบบรวบรวมข้อมูล
- ข) การสัมภาษณ์
- ค) การสังเกต

5.1 แบบรวบรวมข้อมูล แบบรวบรวมข้อมูล (ดังปรากฏในเอกสารภาคผนวกที่ 1 ถึง 5) มีทั้งหมด 5 ชุด คือ

- แบบรวบรวมข้อมูลชุดที่หนึ่ง ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับหมู่บ้าน เป็นแบบข้อ-

มูลเบื้องต้น มีวัตถุประสงค์ที่จะให้ผู้ช่วยวิจัยทำความเข้าใจความคุ้นเคยกับหมู่บ้าน และใช้ข้อมูลเพื่อตรวจสอบคำตอบของผู้นำหรือประชาชนผู้ร่วมในกิจกรรมการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ส่วนของปัจจัยหลักคั้นจากสภาพแวดล้อม

- แบบรวบรวมข้อมูลชุดที่สอง ข้อมูลกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นแบบรวบรวมข้อมูลที่มีง่าหารายละเอียดและผลสรุปเกี่ยวกับกิจกรรมการพัฒนา ซึ่งประชาชนมีส่วนร่วมในแต่ละหมู่บ้านที่วิจัย

- แบบรวบรวมข้อมูลชุดที่สาม ข้อมูลเกี่ยวกับผู้นำกิจกรรม เป็นแบบรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภาวะผู้นำ บทบาท ภูมิหลังทางสังคม เศรษฐกิจของผู้นำ ตลอดจนยุทธวิธีที่ผู้นำใช้ในการชักชวนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา

- แบบรวบรวมข้อมูลชุดที่สี่ ข้อมูลจากชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรม เป็นแบบรวบรวมข้อมูลที่มีง่าหาผลสรุปเกี่ยวกับแรงจูงใจ หรือปัจจัยหลักคั้นที่ทำให้ประชาชนเข้าร่วม (ในฐานะผู้ตามหรือผู้ร่วมปกคิ มิใช่ในฐานะผู้นำกิจกรรม) กิจกรรมการพัฒนา

- แบบรวบรวมข้อมูลชุดที่ห้า ข้อมูลจากผู้ที่มีได้ร่วมกิจกรรม เป็นแบบรวบรวมข้อมูลจากผู้ที่มีได้เข้าร่วมในกิจกรรมหรือเข้าร่วมเพียงส่วนน้อย เพื่อหาข้อสรุป เหตุผลการไม่เข้าร่วม อันเป็นเหตุผลที่ใช้สนับสนุนหรือตรวจสอบเหตุผลในการเข้าร่วม คึงกล่าวในแบบรวบรวมข้อมูลชุดที่สี่

แบบรวบรวมข้อมูลทั้ง 5 ชุดนี้มีลักษณะประสานค่อเนื่องและตรวจสอบซึ่งกันและกัน บางแบบอาศัยผู้ตอบคนเดียว บางแบบใช้ผู้ตอบหลายคน ขึ้นกับแต่ละสถานการณ้และลักษณะคำถาม ทั้งนี้ในการวิเคราะห์ต้องพิจารณาข้อมูลจากแบบรวบรวมข้อมูลทั้ง 5 ชุด ประกอบกัน

5.2 การสัมภาษณ์ นอกจากการสัมภาษณ์โดยอาศัยแบบรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้เขียนและผู้ช่วยวิจัยยังสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในกิจกรรมการพัฒนาในหมู่บ้าน ตลอดจนบุคคลภายนอกหมู่บ้าน เพื่อหาข้อสรุปหรือ เสนอแนะ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท

5.3 การสังเกต การสังเกตของผู้เขียนและผู้ช่วยวิจัยในโครงการ หรือกิจ-

กรรมการพัฒนาซึ่งประชาชนมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือสำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งใช้อธิบายการมีส่วนร่วม หรือตรวจสอบความน่าเชื่อถือของคำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์และแบบรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ

6. ลักษณะการวิเคราะห์

การวิเคราะห์เนื้อหาครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยพิจารณาข้อเท็จจริงและความเห็นที่ได้จากแบบรวบรวมข้อมูลและการสังเกต ประกอบกับหลักเหตุและผล ในขณะที่เดียวกันก็อาศัยความถี่ของคำตอบที่ได้รับช่วยสนับสนุนการวิเคราะห์เชิงคุณภาพโดยพยายามหาคำตอบเชิงพรรณนาเป็นหลัก มิได้อาศัยการวิเคราะห์เชิงปริมาณเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

7. ขั้นตอนในการวิจัย

การวิจัยนี้เริ่มต้นในเดือนสิงหาคม 2526 และเสร็จสิ้นรายงานในเดือนตุลาคม 2528 โดยมีขั้นตอนในการวิจัย ดังนี้

1. ขั้นตอนเตรียมการ - ในขั้นตอนนี้ ผู้เขียนได้พัฒนาแนวคิด กำหนดปัญหา ทดสอบปรับปรุงและสร้างแบบรวบรวมข้อมูล สร้างคู่มือสำหรับผู้ช่วยวิจัย คัดเลือกและอบรมผู้ช่วยวิจัย เลือกจังหวัดและอำเภอเป็นพื้นที่วิจัย ประสานงานกับกระทรวงมหาดไทยเพื่อขออนุญาตทำการวิจัย (สิงหาคม-พฤศจิกายน 2526)

2. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม - ออกสำรวจ และเลือกหมู่บ้านวิจัย สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับหมู่บ้าน นำผู้ช่วยวิจัยออกปฏิบัติงานภาคสนาม (ผู้ช่วยวิจัยแต่ละคนอยู่ในหมู่บ้านหนึ่ง ๆ ประมาณคนละ 20-30 วัน) รวบรวมข้อมูลภาคสนาม(ผู้ช่วยวิจัยเป็นผู้รวบรวม และทำบทสรุปวิเคราะห์) เยี่ยมผู้ช่วยวิจัย สัมภาษณ์และซักถามประเด็นปัญหาจากผู้ช่วยวิจัย (ธันวาคม 2526-สิงหาคม 2527)

3. ขั้นตอนการวิเคราะห์และสรุปผลข้อมูล - อ่านแบบรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์สรุปผล ออกพื้นที่วิจัยเพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติม (กันยายน-ธันวาคม 2527)

4. ขั้นตอนการเขียนรายงาน - จัดทำรายงานและจัดพิมพ์ (มกราคม-ตุลาคม 2528)

การวิจัยครั้งนี้อาศัยผู้ช่วยวิจัยซึ่งสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทั้งสิ้น 18 คน โดยผู้ช่วยวิจัยได้รวบรวมข้อมูลเสนอผู้เขียน ดังนี้

แบบรวบรวมข้อมูลชุดที่หนึ่ง (เกี่ยวกับหมู่บ้าน)	24 ชุด
แบบรวบรวมข้อมูลชุดที่สอง (กิจกรรมการพัฒนา)	194 ชุด
แบบรวบรวมข้อมูลชุดที่สาม (ผู้นำกิจกรรม)	214 ชุด
แบบรวบรวมข้อมูลชุดที่สี่ (ประชาชนผู้เข้าร่วม)	363 ชุด
แบบรวบรวมข้อมูลชุดที่ห้า (ประชาชนผู้ไม่เข้าร่วม)	214 ชุด

ทั้งนี้ โดยผู้นำกิจกรรมได้แก่ผู้ซึ่งผู้เข้าร่วมถือว่าเป็นผู้ริเริ่ม หรือดำเนินกิจกรรม ส่วนประชาชนผู้เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมอาศัยการสัมภาษณ์โดยใช้แบบรวบรวมข้อมูล (ชุดที่สี่ และชุดที่ห้า) เก็บข้อมูลจากชาวบ้าน หมู่บ้านละ 10-15 คน หรือน้อยกว่านี้ ตามแต่ลักษณะกิจกรรมและขนาดของประชากรที่มีอยู่

8. พื้นที่วิจัย

เนื่องจากผู้เขียนมิได้ต้องการสุ่มตัวอย่างพื้นที่วิจัยเพราะต้องการศึกษาเพียง 2 จังหวัด จึงพยายามเลือกจังหวัดภาคอีสานตอนบนหนึ่งจังหวัด (อุดรธานี) ภาคอีสานตอนล่างหนึ่งจังหวัด (ศรีสะเกษ) ซึ่งเป็นจังหวัดที่ผู้เขียนมีความคุ้นเคยพอควร และเลือกอำเภอโดยพยายามจัดให้มีลักษณะกระจายออกไปในแต่ละจังหวัด อำเภอที่เลือกนี้มีจังหวัดละ 3 อำเภอ และเลือกหมู่บ้านจากการถามความเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับหมู่บ้าน (เจ้าหน้าที่ปกครอง และเจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาของอำเภอ) อำเภอละ 4 หมู่บ้าน โดยพยายามเลือกหมู่บ้านที่มีกิจกรรมการพัฒนาพอควร และไม่เลือกหมู่บ้านซึ่งไม่มีกิจกรรมพัฒนา หรือแทบไม่มีกิจกรรมดังกล่าว หมู่บ้านที่เลือกส่วนใหญ่อยู่กระจายไม่ติดกันรวมทั้งสิ้น 24 หมู่บ้าน ดังปรากฏในตารางที่ 2.1

โดยสรุป การวิจัยการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชนบทเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้มีให้ทดสอบสมมติฐานหรือสร้าง

ข้อสรุปทั่วไปเชิงวิชาการ แต่เป็นการศึกษาเพื่อสร้างสมมติฐานสำหรับการวิจัย รวมทั้งหาข้อเสนอแนะที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในทางปฏิบัติ จึงเน้นการศึกษาในพื้นที่หมู่บ้านเพียง 24 หมู่บ้านในลักษณะกรณีศึกษา

ตารางที่ 2.1
รายชื่อหมู่บ้านที่เลือกวิจัย

จังหวัด	อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน
อุตรธานี	เมือง	หนองนาคำ	บ้านหนองใส
		หนองไฮ	บ้านโนนสะอาด
		นาดี	บ้านเหล่า
		โนนสูง	บ้านแก่นนัท
	เพ็ญ	ฮาดู	บ้านนาคอม
		สมเส้า	บ้านคางยาง
		บ้านเหล่า	บ้านหนองผง
		เพ็ญ	บ้านนาสอน
	กิ่งห้วยฝน	ห้วยฝน	บ้านโนนสะอาด
		ห้วยใหญ่	บ้านหนองกุง
		นาชุมแสง	บ้านโพธิ์
		นาชุมแสง	บ้านนาทม
	ศรีสะเกษ	อุทุมพรพิสัย	เสียว
ห้วยไชย			บ้านห้วยไชย
ห้วยไชย			บ้านสิม
หนองไฮ			บ้านหนองไฮ
กันทรารมย์		ละเอาะ	บ้านละเอาะ
		โนนสัง	บ้านหนองหวาย
		จาน	บ้านจาน
		คุน	บ้านสิม
ราชีไศล		เมืองแคน	บ้านเมืองแคน
		สัมปอ	บ้านโนนศิลป์
		ค่าน	บ้านค่าน
		ไผ่	บ้านเมียง